

УДК [338.4:639.1]:355.018
JEL M41; Q12; Q14

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ БЕЗБИТКОВОГО РОЗВИТКУ МИСЛИВСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Т. Яворська, д. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-5878-6251

О. Соболевська, аспірантка

ORCID ID: 0000-0002-5044-4406

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного*

<https://doi.org/10.31734/economics2024.31.002>

Яворська Т., Соболевська О. Стратегічні аспекти безбиткового розвитку мисливських господарств у повоєнний період

Застосовано системний підхід до формування доходів та витрат мисливських господарств на основі мінімізації негативних наслідків впливу антропогенних чинників. Окреслено, що стратегічні пріоритети безбиткового розвитку мисливських господарств у повоєнному періоді ґрунтуються на засадах параметрів самоокупності витрат у контексті їхніх господарських відносин із суб'єктами лісового та сільськогосподарського напрямку на певній території їх розміщення та інтегральному підході щодо відновлення стабільного економічного зростання й ресурсних можливостей. Визначено, що збалансування економічного циклу мисливських господарств та безбитковості їхнього розвитку можливе за вкладання коштів в екологічні проєкти на основі поєднання методів самоокупності витрат із методами субсидування, дотування, стимулювання природоохоронних заходів. Запропоновано комплексну методичку оцінки рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств, яка дає змогу визначити економічну вигоду з урахуванням екологічної складової. Розроблено інструментарій оцінки рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств Запорізької області. Доведено, що за умови деокупації територій упровадження стратегічних програм безбиткового розвитку мисливських господарств у Запорізькій області на засадах екологічної політики дасть змогу збільшити витрати на відновлення природного капіталу. Обґрунтовано, що ресурсні можливості мисливських господарств Мелітопольського району Запорізької області у 2024–2026 рр. дозволять підвищити рівень їх безбиткового розвитку за умови бюджетного інвестування в екологізацію природного капіталу та будуть відновлюватися за раціонального їхнього використання.

Ключові слова: мисливські господарства, стратегія, безбитковий розвиток, екологічна складова, екологічна стійкість.

Yavorska T., Sobolevska O. Strategic aspects of break-even development of hunting farms in the post-war period

The text discusses an approach to managing the incomes and expenses of hunting farms while minimizing the negative impact of human activities. It is highlighted that the strategic priorities of the break-even development of hunting farms in the post-war period are based on the principles of cost self-sufficiency parameters in the context of their economic relations with forest and agricultural entities in a certain area of their location and an integrated approach to the restoration of stable economic growth and resource opportunities. It was determined that the balancing of the economic cycle of hunting farms and their break-even development is possible by placing funds in ecological projects based on the combination of methods of self-recovery of costs with methods of subsidizing and stimulating environmental protection measures. A comprehensive methodology for assessing the level of environmental sustainability of the natural capital of hunting farms is proposed, which allows determining the economic benefit with consideration of the ecological component. A toolkit for assessing the level of environmental sustainability of the natural capital of hunting farms in Zaporizhzhia region has been developed. It has been proven that under the condition of deoccupation of the territories, the implementation of strategic programs for the loss-free development of hunting farms in Zaporizhzhia region based on environmental policy will allow to increase the costs for the restoration of natural capital. It is substantiated that the resource capabilities of hunting farms of Melitopol district of Zaporizhzhia region in 2024–2026 will allow to increase the level of their break-even development, provided that budget investments are made in the greening of natural capital and will be restored with their rational use.

Keywords: hunting farms, strategy, break-even development, ecological component, ecological sustainability.

Постановка проблеми. Сучасні умови ведення господарської діяльності визначаються необхідністю виважених підходів до розвитку підприємницької активності, посилення конкурентосп-

роможності та задоволення потреб споживачів усіх категорій, для отримання задовільного рівня прибутку, досягнення поставлених цілей і реалізації

мети. Прибуткові напрями розвитку підприємства якої потрібно докласти значних зусиль, особливо в процесі розробки.

Мисливські господарства як суб'єкти підприємницької діяльності є невід'ємною частиною господарського механізму галузі, які використовують увесь функціонал мисливських ресурсів і водночас посідають центральне місце в забезпеченні екологічної (збереження біорозмаїття), соціальної (рекреаційних та естетичних потреб) та економічної (послуги на різні види діяльності мисливського та рослинного походження) функції. Неefективна модель господарських відносин у цій сфері, яка призводить до збиткового стану та не відповідає міжнародним вимогам і стандартам, потребує застосування багатьох важелів та регуляторів, які імплементують системний підхід до формування доходів та витрат і впровадження нових принципів формування стратегії беззбиткового розвитку мисливських господарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Стратегію та її розробку вивчали багато авторів. Вагомий внесок у розгляд теми зробили А. Томпсон та А. Дж. Стрікленд [13], І. Ансофф [1], Г. Мінцберг [8] та багато інших. Економічну сутність доходів та стратегії розвитку мисливських господарств за трансформації економіки розглянуто у працях таких учених як Ю. Панченкова та О. Зеленська [9], Л. Данилюк [6], Ю. Муравйов, І. Дробот, О. Проців, М. Мироненко, Р. Новіков, В. Домніч, В. Бурмас, І. Гуля, І. Шеремет та ін. [7]. Питання збереження біорізноманіття в системі ведення мисливських господарств вивчали А. Волох [3; 4], В. Білоус [2], О. Дебела [2]. Проте недостатньо розглянутими залишилися комплексні підходи щодо стратегічного розвитку мисливських господарств у площині беззбитковості з урахуванням екологічної складової і впливу загрозливого середовища макрфакторів, який особливо загострився у період воєнних дій.

Постановка завдання. Наше завдання – окреслити основні напрями формування стратегії беззбиткового розвитку мисливських господарств Запорізької області на засадах екологічної політики в повоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Мисливські господарства є учасниками економічних відносин, формування та реалізації соціально-економічних, екологічних і рекреаційних процесів на певній території шляхом організації заходів із підвищення ефективності екологізації територій, формування балансу між природними та економічними ресурсами, орієнтованими на економічну та екологічну доцільність функціонування. Успіх досягнення еколого-економічного розвитку мисливського гос-

забезпечуються завдяки стратегії, для реалізації подарства в Україні залежить від багатьох важелів та регуляторів, що імплементують системний підхід до формування доходів та витрат, забезпечуючи поступ до мінімізації негативних наслідків впливу антропогенних чинників [2, с. 9; 3, с. 302; 4, с. 407].

Під час введеного воєнного стану повноцінне функціонування мисливських господарств з отриманням доходу від діяльності неможливе, оскільки саме полювання під заборонаю. Отож, формування стратегії беззбиткового розвитку слід розглядати повноцінно у повоєнному періоді з необхідністю прискореного застосування інноваційних нововведень до кризових умов.

До основних завдань стратегії беззбиткового розвитку мисливських господарств на засадах екологічних важелів та методів для їхньої реалізації мають належати:

- впровадження екологічних програм та заходів, орієнтованих на швидкий фінансовий результат, самоокупність витрат за методами субсидування, дотування, стимулювання природоохоронних заходів, розміщення коштів в екологічних проєктах в умовах циклічних спадів беззбиткового розвитку мисливських господарств, збалансування економічного циклу розвитку та акумулювання значного обсягу власних ресурсів за рахунок додаткової капіталізації резервів, управління грошовими потоками за обмеженого залучення бюджетних ресурсів;

- ведення мисливського господарства на засадах екологічної діяльності, підвищення доходів для розширення можливостей відновлення мисливських угідь, залучення ресурсів на інвестиційну діяльність та забезпечення екологічної стійкості;

- коригування механізмів дотування, субсидування екологічної діяльності, розширенням форм і методів впливу на прибуткові мисливські господарства, які впроваджують інноваційні інструменти екологізації у виробничий процес;

- забезпечення зростання прибутку, власного оборотного капіталу та накопичення природного капіталу з метою стабілізації ефективної діяльності мисливських господарств;

- визначення граничного рівня власних ресурсних можливостей на інвестування та стимулювання розвитку малих та середніх мисливських господарств;

- формування дохідної частини місцевих бюджетів на відновлення мисливських угідь на декупованих територіях;

- створення платформи нарощення прибутку для відновлення рівня беззбиткового розвитку в

часовому проміжку, із залученням та розміщенням зростання мисливських господарств;

- надання державних гарантій у рамках чинних екологічних проєктів на підтримку мисливських господарств та отримання ними очікуваного ефекту, без втрати інтересу до відтворення природного капіталу та матеріальних оборотних засобів мисливського походження.

Варто зазначити, що атрибути стратегічних пріоритетів беззбиткового розвитку мисливських господарств у повоєнному періоді ґрунтуються на засадах параметрів самоокупності витрат у контексті їхніх господарських відносин із суб'єктами лісового та сільськогосподарського напрямку на певній території їх розміщення та інтегральному підході щодо відновлення стабільного економічного зростання та ресурсних можливостей. Лише на засадах органічного поєднання методів самоокупності витрат із методами субсидування, дотування, стимулювання природоохоронних заходів можливо збалансувати економічний цикл мисливських господарств та беззбитковість їхнього розвитку за розміщення коштів в екологічні проєкти.

У стратегічних програмах бюджетного інвестування на екологізацію мисливських районуваних територій, головним перспективним напрямом повоєнного періоду має стати цільове використання коштів на відновлення розвитку деокупованих мисливських господарств, оскільки останні зазнали значних втрат мисливських масивів, зокрема популяції диких тварин та агроландшафтів. Необхідно відновити державну підтримку для формування ними первинного доходу (еколого-економічного ефекту), оскільки втрата власних інвестиційних джерел позначилась на екологічній стійкості при-

коштів в екологічні проєкти для економічного родного капіталу. Тобто стабільний рівень екологічної стійкості природного капіталу для деокупованих мисливських господарств можна сформувати лише за умови простого відновлення мисливських ресурсів.

Для оцінки рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств необхідно застосовувати диференціал витратно-ресурсних компонент, який уособлює в собі відносний коефіцієнт самоокупності витрат та визначає потенційну вигоду в майбутньому. Для визначення економічної вигоди ми запропонували комплексну методику оцінки рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств, яка дає змогу визначити зміну його вартості в часі, з урахуванням екологічної складової, яка посідає центральне місце через наслідки деструктивного впливу (конфліктного (воєнного) періоду) в економічній діяльності (табл.).

Алгоритм розрахунку очікуваної додаткової вартості природного капіталу (еколого-економічний ефект) визначається алгебраїчною сумою економічного (позитивного) та екологічного (як позитивного, так і негативного) ефектів, що враховують три взаємопов'язані компоненти [10–12]: D (ресурси мисливського походження – полювання на птахів, звірів, ссавців), Q (ресурси рослинного походження – дикорослі плоди, ягоди, лікарські трави, сінокоси, ресурси бджільництва); R (рекреаційна цінність мисливських угідь – підвищення врожайності лікарських трав, заготівля плодів та ягід, туризм, відпочинок, рівень водоохоронних послуг, регулювання водостоку).

Таблиця

Комплексна методика оцінки рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств Запорізької області

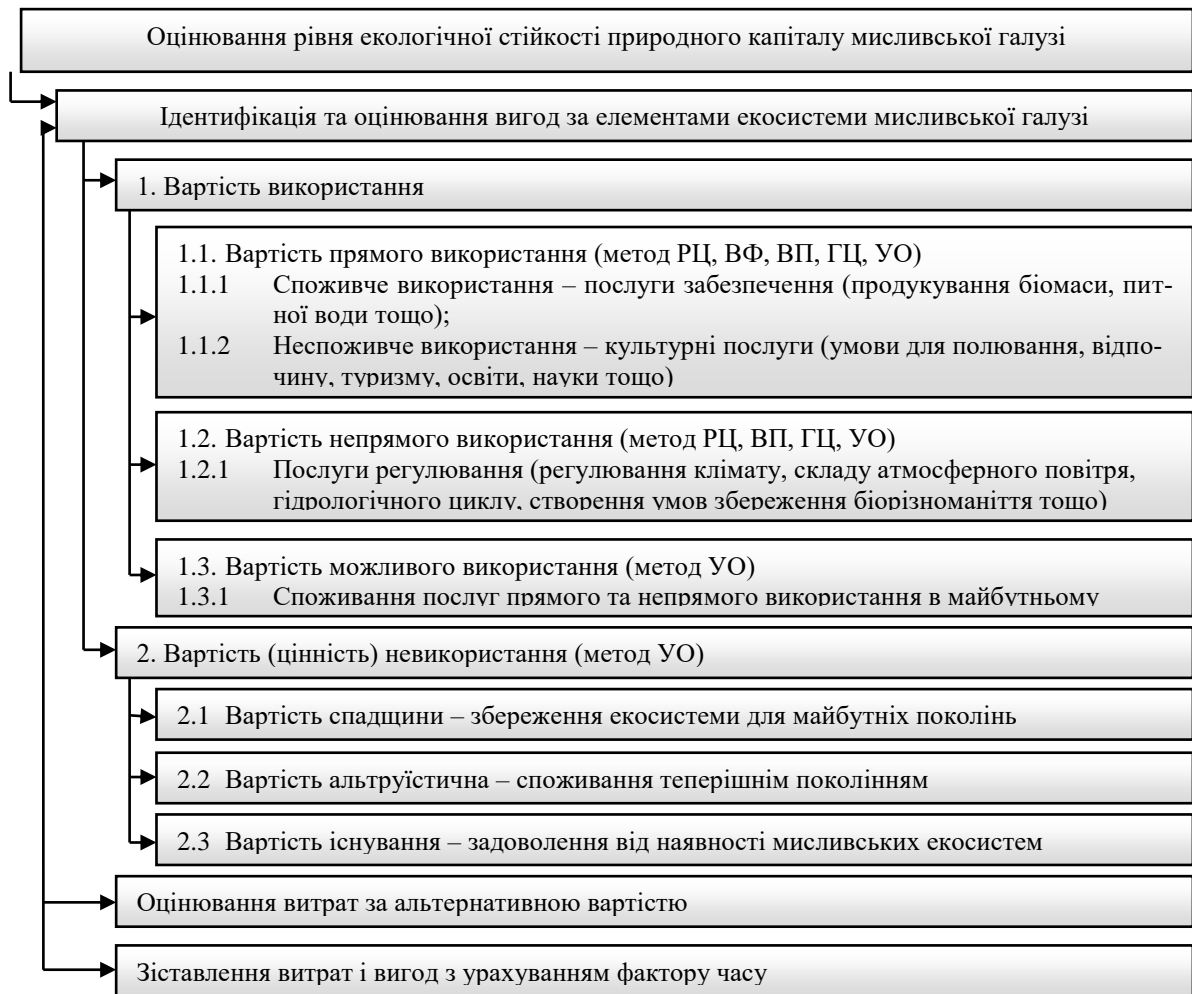
Алгоритм розрахунку	Умовні позначення
Економічна оцінка ресурсів мисливського походження за методикою	
$W_m = \sum_{i=1}^I \sum_{t=1}^T (G_{it} - C_{it} - P_{it}^H) \times a_t \times M_{it}$	W_m – економічна оцінка 1 га мисливської ділянки під полювання, EUR/га; i – кількість видів економічної доступності популяції диких тварин, птиці, ссавців для полювання ($i = 1, 2, \dots, I$); T – тривалість розрахункового періоду, який визначається терміном відтворення популяції диких тварин, птиці, ссавців для полювання ($t = 1, 2, \dots, T$); G_{it} – ціна 1 кг продукції мисливського походження i -го виду популяції диких тварин, птиці, ссавців у t -му році, EUR/кг; C_{it} – повна собівартість 1 кг продукції мисливського походження i -го виду популяції диких тварин, птиці, ссавців у t -му році, EUR/кг; P_{it} – нормативний прибуток 1 кг продукції мисливського походження i -го виду популяції диких тварин, птиці, ссавців у t -му році, EUR/кг; a_t – коефіцієнт дисконтування; M_{it} – економічно доступні ресурси немисливського походження, кг

Економічна оцінка ресурсів рослинного походження за методикою	
$J_n = \sum_{l=1}^L \sum_{r=1}^R (G_{it} - C_{it} - P_{it}^H) \times a_t \times M_{it}$	<p>J_n – економічна оцінка 1 га мисливських угідь під ресурсами рослинного походження, EUR/га; L – кількість видів економічної доступності лікарських трав, заготівлі грибів, дикорослих плодів та ягід, сінокосів, ресурсів бджільництва ($l = 1, 2, \dots, L$); R – тривалість розрахункового періоду, який визначається терміном відтворення лікарських трав, заготівлі грибів, дикорослих плодів та ягід, сінокосів, ресурсів бджільництва ($r = 1, 2, \dots, R$); G_{it} – ціна 1 кг продукції рослинного походження l-го виду в t-му році, EUR/кг; C_{it} – повна собівартість 1 кг продукції рослинного походження l-го виду в t-му році, EUR/кг; P_{it} – нормативний прибуток 1 кг продукції рослинного походження l-го виду в t-му році, EUR/кг; a_t – коефіцієнт дисконтування; M_{it} – економічно доступні ресурси нерослинного походження, кг</p>
Економічна оцінка рекреаційної цінності мисливських угідь за методикою	
<p>Пропозиція</p> $\sum_{i=1}^I (Q_i - C_i - p_i + F_i) \times K_{\delta}^i \geq 0$	<p>I – тривалість обороту інвестиційних джерел у рекреаційну цінність мисливських угідь, які витрачаються на вирощування лікарських трав, заготівлі грибів, дикорослих плодів та ягід, ресурси бджільництва в господарському циклі підприємств мисливської галузі; Q_i – дохід від реалізації продукції в i-му році, заготовленої у процесі вирощування лікарських трав, заготівлі грибів, дикорослих плодів та ягід, у господарському циклі, EUR; C_i – витрати на лікарські трави, заготівлю грибів, дикорослих плодів та ягід, сінокосами, ресурси бджільництва в i-му році господарського циклу, EUR; p_i – сума податків, яку сплачують підприємства мисливської галузі за заготовлену продукцію в i-му році господарського циклу, EUR; F_i – державна фінансова допомога на відтворення рекреаційної цінності мисливських угідь, які використовуються на вирощування лікарських трав, заготівлі грибів, дикорослих плодів та ягід, сінокосів, ресурсів бджільництва в i-му році, в рамках міжнародної допомоги, EUR; K_{δ}^i – коефіцієнт дисконтування потоку інвестиційних джерел для i-го року</p>
$EO_b = H \times Q_b$	<p>EO_b – економічна оцінка водоохоронної послуги в екосистемі мисливської галузі, EUR/га; H – норматив плати за спеціальне використання поверхневих водних ресурсів, EUR/м³; Q_b – гранична продуктивність водоохоронної послуги в екосистемі мисливської галузі, тобто додаткова кількість водних ресурсів, що утворюються на 1 га водозбору мисливських угідь, м³</p>
Економічна оцінка рівня екологічної стійкості (ефективності екологізації) природного капіталу	
<p>Пропозиція</p> $E_{ef} = \frac{\sum_i G_{ni} \times B_{ni} - \sum C_{pi} \times B_{pi}}{\sum_i B_{pi} \times (C_{pi} + E_n \times K_i)}$	<p>E_{ef} – результативний коефіцієнт додаткової вартості від екологізації природного капіталу в економічному циклі мисливських господарств; G_{ni} – вартість робіт (послуг) мисливських господарств за i-ї витратно-ресурсної компоненти на екологізацію та відновлення мисливських ресурсів в економічному циклі, грн/га; B_{ni}, B_{pi} – коефіцієнти дисконтування інвестиційних витрат, пов'язаних із використанням i-ї витратно-ресурсної компоненти на екологізацію та відновлення мисливських ресурсів в економічному циклі; C_{pi} – собівартість робіт (послуг) i-ї на екологізацію та відновлення мисливських ресурсів в економічному циклі; грн/га; E_n – нормативний коефіцієнт інвестиційних вкладень; K_i – питома вага інвестиційних вкладень при введенні i-ї на екологізацію та відновлення мисливських ресурсів в економічному циклі, грн/га.</p>

Джерело: розроблено авторами за даними [5; 6; 9; 14]

Наведена методика розрахунку рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств може мати модифіковану структуру за допомогою зміни математичного інструментарію, який поєднують у собі сценарії екологізації

мисливських ресурсів в економічному циклі, так і розрахунок кореляційно-дисперсійних відхилень між синхронністю та ритмічністю надходження та витрачання ресурсів мисливських господарств (рис. 1).

Примітка: методи оцінювання: РЦ – ринкові ціни; ВФ – виробнича функція; ВП – витрати на подорож; ГЦ – гедонічне ціноутворення; УО – умовне оцінювання.

Рис. 1. Інструментарій оцінки рівня екологічної стійкості природного капіталу мисливських господарств Запорізької області

Джерело: авторська розробка

Ефективність екологізації мисливських ресурсів у Запорізькій області буде прибутковою, з розвиненим ринком продукції як полювання (м'яса диких тварин), так і вирубанням лікарських трав, заготівлі дикорослих плодів та ягід. Зазначимо, що в довоєнному періоді екологічний ефект від використання мисливських ресурсів був збитковий, адже 72 % мисливських угідь, рекреаційна цінність яких не поступається європейським, не була забезпечена інвестиціями на їх відновлення. У 2021 р. доходи мисливських господарств Державного агентства лісових ресурсів України лише на 36,8 % покривали інвестиційні витрати, а господарств Українського товариства мисливців та рибалок – лише на 38,3 %. У повоєнному періоді протягом трьох років їхній розподіл дорівнюватиме лише 41,7 % та 43,4 % відповідно (рис. 2).

За умови деокупації територій упровадження стратегічних програм безбиткового розвитку мислив-

ських господарств у Запорізькій області, на засадах екологічної політики, дасть змогу збільшити витрати на відновлення природного капіталу. У повосенному періоді бюджетне інвестування на ці заходи щороку зростатиме – в середньому за 2024–2026 роки зросте на 49 % та дорівнюватиме 23,34 млн грн. Вагому частку з них (9,30 млн грн) становитимуть витрати на охорону та екологізацію виробничого процесу, вживання біотехнічних заходів, відновлення диких тварин, витрат на упорядкування мисливських угідь під вирощування лікарських трав, дикорослих плодів та ягід (рис. 3). Інші витрати становитимуть більшу частку (14,04 млн грн).

Для оптимізації критеріїв стану безбиткового розвитку мисливських господарств Мелітопольського району Запорізької області є методика оцінки вдосконалюється введенням інтегрального індексу, в якій враховано рівень екологічної стійкості природного капіталу.

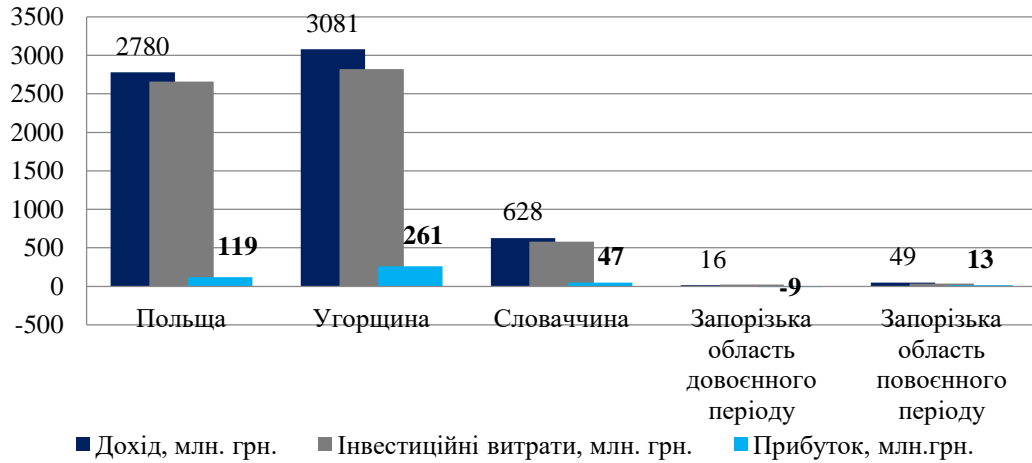

Рис. 2. Екологічний ефект відтворення мисливських ресурсів у Запорізькій області відносно країн Європи на 2024–2026 рр., млн грн

Джерело: авторська розробка

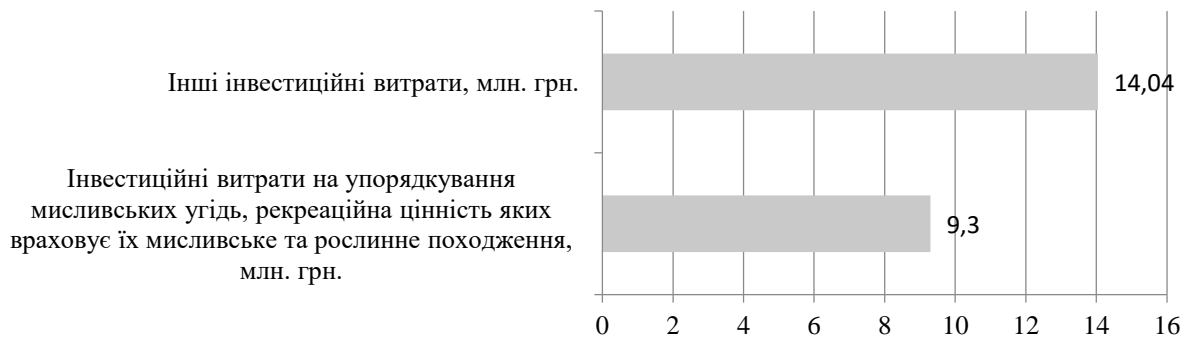

Рис. 3. Обсяг бюджетного інвестування на відновлення природного капіталу мисливських господарств Запорізької області, в середньому на 2024–2026 рр., млн грн

Джерело: авторська розробка

Інтегральний індекс безбиткового розвитку мисливських господарств оцінюється зіставленням показників екологічної підгрупи в межах граничного значення (від 0 до 0,5 – критичний стан; від 0,5 до 0,8 – небезпечний; від 0,8 до 1 – задовільний) та розраховується в адитивній – I_A , чи мультиплікативній – I_M формі:

$$I_A = \sum_{i=1}^n a_i I_i^A, I_M = \prod_{i=1}^n (I_i^M)^{a_i}, \quad (1)$$

де I_A, I_M – часткові показники (для адитивної та мультиплікативної форми) i -ї екологічної підгрупи, що формують інтегральний індекс безбиткового розвитку мисливських господарств;

n – кількість екологічної підгрупи, що формує інтегральний індекс безбиткового розвитку мисливських господарств; a_i – вагові коефіцієнти, для яких виконується така умова:

$$\sum_{i=1}^n a_i = 1, a_i \geq 0, i = \overline{1, n}, \quad (2)$$

На засадах вагових коефіцієнтів екологічної підгрупи розраховали інтегральний індекс безбиткового розвитку мисливських господарств Мелітопольського району Запорізької області (в адитивній та мультиплікативній формі), який представлено на рис. 4.

Отже, ресурсні можливості мисливських господарств Мелітопольського району Запорізької області після деокупації територій у 2024–2026 рр. демонструють збільшення їхнього рівня безбиткового розвитку за умови бюджетного інвестування в екологізацію природного капіталу, та будуть відновлюватися за умови раціонального використання ресурсів. Крім того, макроекономічна та інвестиційна доміанти рівня безбиткового розвитку мисливських господарств мають тісний зв'язок із показниками екологічної підгрупи, які взаємозалежні та доповнюють один одного. Отож, імовірно, безбитковість розвитку мисливських господарств напряму залежить від екологічної політики держави

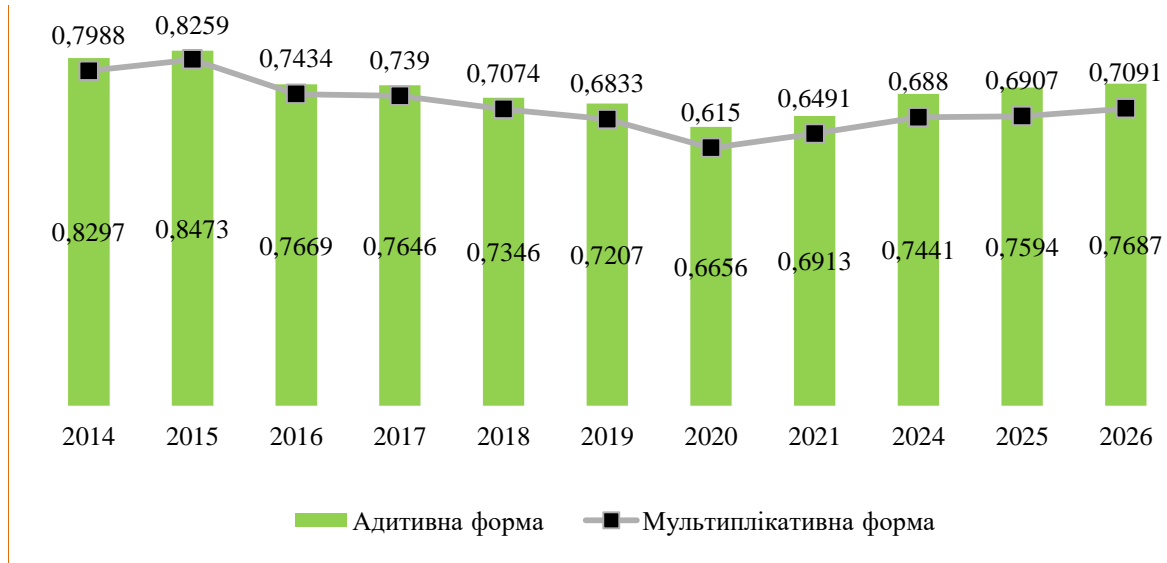

Рис. 4. Інтегральний індекс беззбиткового розвитку мисливських господарств Мелітопольського району Запорізької області (в адитивній та мультиплікативній формах) за 2014–2021 та на 2024–2026 рр., %
Джерело: авторська розробка

Висновки. Серед стратегічних аспектів беззбиткового розвитку мисливських господарств на засадах екологічної політики в повоєнному періоді пріоритетні напрями поєднання економічних інтересів мисливських господарств із державою в контексті виконання положень екологічної політики щодо відновлення біорозмаїття (популяції диких тварин) на засадах підприємницьких ініціатив та формування стабільного економічного зростання. У короткостроковій перспективі повоєнного періоду це дасть змогу відновити ресурсні можливості мисливських господарств, у довгостроковій – забезпечити екологічну стійкість фінансуванням екологічних проєктів.

Екологічний напрям розвитку та доцільність використання ресурсних можливостей мисливських господарств Запорізької області, особливо в тих випадках, коли йдеться про природні блага загального користування, спонукає державних урядовців до впровадження нових вимог в екологічній політиці регіону. Такий напрям дає змогу не лише відновити природний капітал на стійкій основі, а й збільшити економічні ресурси для збереження мисливських масивів. Екологічний напрям ресурсної спроможності мисливських господарств Запорізької області спроможний нейтралізувати наслідки завданої шкоди навколишньому середовищу від воєнних дій, а на засадах екологічних інновацій сприятиме мінімізації втрат за зміни якості використання мисливських угідь та збільшення популяції диких тварин.

Бібліографічний список

1. Ансофф І. Стратегічне управління / пер. з англ. Москва: Економіка, 1989.

2. Білоус В. М., Дебела О. О. Фундаментальні інструменти вдосконалення системи ведення мисливського господарства в агроландшафтах України. *Наукові доповіді НУБіП України*. 2019. № 2 (78). С. 1–11.

3. Волох А. М. Агроландшафти України як мисливські угіддя. *Збірник наукових статей «III Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю»*. Вінниця, 2011. Том 1. С. 301–305. URL: <http://eco.com.ua/> (дата звернення: 11.04.2024).

4. Волох А. М. Охотничьи звери Степной Украины: монографія. Херсон, 2016. 572 с.

5. Грузинов В. П. Економіка підприємства (підприємницька). Вид. 2-ге. Київ: Вид-во ЮНІТІ-ДАНА, 2002. 795 с.

6. Данилюк Л. Р. Правовий режим мисливських природних ресурсів в Україні: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2017. 176 с.

7. Мироненко М. О., Шеремет І. М., Проців О. Р., Башта А. Т., Делеган І. В., Вовченко В. Ю., Станкевич-Волосянчук О. І., Бурмас В. Р., Новіков Р. І., Карабчук Д. Ю. Проєкт моделі реформування та розвитку мисливського господарства України, 2015. URL: <http://www.fleg.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/Proektmodelireformuvannya-i-rozvytku-myslyvskogo-gospodarstva-Ukrayiny.pdf>. (дата звернення: 16.05.2024).

8. Мінцберг Г., Куїнн Дж. Б., Голаш С. Стратегічний промислового підприємства. *Науковий вісник НЛТУ процес: концепції, проблеми, рішення*. СПб.: Пітер, 2001. 684 с.

9. Панченкова Ю. В., Зеленська О. Г. Економічна суть доходів основної діяльності

України. 2011. Вип. 21.10. С. 239–248.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Мінфіну України № 318 від 31.12.99 р.

11. Примак Т. О. Економіка підприємства. Київ: Вікар, 2001. 178 с.

12. Про затвердження Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання. Кабінет Міністрів України: Постанова від 20 липня 1996 р. № 780.

13. Томпсон А. А., Стрікленд А. Дж. Стратегічний менеджмент: концепції та ситуації для аналізу / пер. з англ. Видавничий дім «Вільямс», 2002. 982 с.

14. Яворська Т. І., Соболевська О. О. Теоретичні аспекти сутності доходів та їх класифікація. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2020. № 2(42). С. 101–107.

Стаття надійшла 31.05.2024